

Wojciech Paczyński

Polska i Litwa – wybrane aspekty rozwoju i współpracy gospodarczej

Referat wygłoszony na konferencji „Litwa i Polska: perspektywy partnerstwa strategicznego” w Instytucie Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Wileńskiego, Wilno, 29 czerwca 2001 r.

Krótką historia procesu transformacji gospodarczej na Litwie i w Polsce

Litwa i Polska należą z pewnością do grona krajów, w których proces transformacji od systemu komunistycznego do demokratycznego państwa z gospodarką rynkową był wyjątkowo udany. Po krótkim załamaniu na początku lat dziewięćdziesiątych, oba kraje weszły na ścieżkę szybkiego wzrostu gospodarczego (Polska w 1992 r., Litwa w 1995 r.). Inne były natomiast strategie stabilizacji makroekonomicznej. Przyjęto różne reżimy kursu walutowego – w Polsce odmiany korytarza walutowego z kroczącą dewaluacją, na Litwie system zarządu walutą (*currency board*). W konsekwencji proces dezinflacji na Litwie był znacznie szybszy. Oba kraje przeprowadziły wiele reform strukturalnych, co stworzyło podstawy stabilnego rozwoju. Jednakże proces reform daleki jest od zakończenia, w szczególności w sferze finansów publicznych (co doskonale ilustrują problemy z realizacją budżetów w ostatnich latach) oraz rynku pracy (na co wskazuje poziom bezrobocia). Oba kraje są zaangażowane w dialog z Unią Europejską. Co ciekawe, Litwa, która rozpoczęła negocjacje akcesyjne dopiero w lutym 2000 r., czyli niemal dwa lata po Polsce (marzec 1998 r.), obecnie wyprzedza Polskę pod względem liczby zamkniętych rozdziałów negocjacyjnych. Niewątpliwie znaczna różnica w wielkości krajów i zdecydowanie większa skala problemów, z jaką – dla obu stron – wiąże się

rozszerzenie UE o Polskę, może być głównym wyjaśnieniem tej sytuacji.

Lata 1995–1998 stały się dla obu krajów czasem szybkiego wzrostu gospodarczego. Kryzys finansowy w Rosji w sierpniu 1998 r. był poważnym szokiem dla obu gospodarek, przy czym jego wpływ na gospodarkę Litwy okazał się zdecydowanie większy. Wynikało to ze znacznie silniejszego powiązania gospodarki litewskiej z rosyjską – chodziło tu głównie o powiązania handlowe, ale też w pewnej mierze inwestycyjne i finansowe¹. W konsekwencji w latach 1998–1999 Litwa doświadczyła kilku kwartałów recesji (realny spadek PKB). Sytuację komplikowały dodatkowo kryzys polityczny i kłopoty z sytuacją fiskalną oraz głęboką nierównowagą zewnętrzną (bardzo duży deficyt na rachunku obrotów bieżących), na skutek czego kraj był powszechnie postrzegany jako poważnie zagrożony kryzysem walutowym. Dzięki odpowiednim posunięciom polityki makroekonomicznej, udało się jednak przywrócić zaufanie inwestorów. Od początku 2000 r. Litwa ponownie notuje wzrost gospodarczy.

Z kolei w Polsce rynki finansowe okazały się w dużej mierze odporne na wpływ kryzysu rosyjskiego. Spowolnienie wzrostu gospodarczego (z 4,8% w 1998 do 4% w 1999 r.) wynikało między innymi z załamania eksportu do krajów WNP, w szczególności także eksportu nie rejestrowanego (handel bazarowy, walizkowy). Z dzisiejszej perspektywy uprawiane wydaje się stwierdzenie, że kryzys rosyjski miał też pewne pozytywne skutki dla obu gospodarek. Wymusił on reorientację eksportu (odnosi się to szczególnie do Litwy) i w konsekwencji też restrukturyzację przedsiębiorstw. Sektor produkcji był niewątpliwie w stanie zwiększyć swoją konkurencyjność, co pozwoliło na osiągnięcie dobrych wyników w eksporcie z obu krajów w 2000 r. i na początku 2001 r.

Rok ubiegły i pierwsze miesiące bieżącego stały się dla Litwy okresem powolnego, ale systematycznego wychodzenia z recesji i przyspieszania rozwoju, natomiast w Polsce tempo wzrostu gospodarczego wyraźnie malało. W obu krajach konsumpcja krajowa pozostawała niska, a motorem wzrostu był eksport. W Polsce sytuację komplikują wysoki poziom realnych stóp procentowych oraz bardzo złe uwarunkowania rynku pracy. Perspektywy na drugą połowę bieżącego roku są lepsze dla Litwy. Tempo rozwoju powinno tu zwiększyć się i zapewne będzie wyższe niż w Polsce. Nie należy się natomiast spodzie-

¹ Więcej informacji na temat powiązań handlowych krajów Europy Wschodniej i Środkowej z Rosją oraz przenoszenia się skutków kryzysu finansowego w Rosji na te kraje zob.: L. Rawdanowicz, *Propagation of Currency Crises – The Case of the Russian Crisis*, [w:] M. Dąbrowski (red.), *Currency Crises in Emerging Markets – Selected Comparative Studies*, CASE, Reports No. 41, Warsaw 2001; (www.case.com.pl).

wać ożywienia w polskiej gospodarce wcześniej niż na początku 2002 r. Trzeba jednak zaznaczyć, że w długim okresie perspektywy dla obu krajów są bardzo optymistyczne, przy czym członkostwo w UE powinno stanowić bardzo istotny czynnik, wspomagający nadrobienie zaległości do rozwiniętych gospodarek Europy Zachodniej.

Ostatnie trendy w handlu zagranicznym

Litwa, której gospodarka jest wielokrotnie mniejsza od polskiej, pozostaje bardziej otwarta na handel. Stosunek obrotów handlowych do PKB wynosił tu w 2000 r. ok. 88%, podczas gdy w Polsce było to ok. 50%². Eksport obu krajów rósł dynamicznie w ubiegłym roku – o ponad 26% na Litwie i 15% w Polsce (zmiany liczone w ujęciu dolarowym). Warto podkreślić, że działo się tak w sytuacji silnej realnej aprecjacji złotego i lita w stosunku do euro – waluty głównych partnerów handlowych obu krajów.

Unia Europejska pozostaje zdecydowanie najważniejszym partnerem handlowym omawianych krajów. W 2000 r. na UE przypadało 70% polskiego i 48% litewskiego eksportu. Dla importu odpowiednie liczby to 61% i 43%. Z kolei udział krajów b. ZSRR (łącznie z krajami bałtyckimi) w polskim eksporcie sięgał 9,3%, a w imporcie 11,7%. Dla Litwy udział krajów WNP w handlu zagranicznym był nieco wyższy – odpowiednio 16,3% eksportu i 31,7% importu. Ta ostatnia liczba wynika w pewnej mierze ze znacznego wzrostu cen ropy naftowej i jej produktów w 2000 r. Produkty te dominują w rosyjskim eksporcie na Litwę.

Według statystyk litewskich w 2000 r. Polska z udziałem 4,9% zajmowała trzecie miejsce wśród krajów, z których Litwa importuje towary, oraz była piątym największym rynkiem eksportowym (z udziałem 5,5%). Najważniejszymi partnerami handlowymi republiki są Rosja i Niemcy. Także litewski eksport na Łotwę i do Wielkiej Brytanii przewyższał sprzedaż do Polski. Należy jednak zauważyć, że litewski eksport do Polski rósł ostatnio bardzo szybko. Z oczywistych powodów (różnica w wielkości krajów) udział Litwy w całej polskiej wymianie handlowej jest dość niski: 1,8% w eksporcie (15 pozycja) i 0,6% w imporcie (26 pozycja). Warto zauważyć, że występują znaczne różnice w statystykach handlowych obu krajów – liczby przedstawiane w polskich statystykach są znacznie wyższe, niż przytaczane przez statystyki litewskie³. Ilustruje to tabela 1.

² W tekście tym cytowane są statystyki celne handlu zagranicznego.

³ Niespójność statystyk wynika z kilku czynników. Pewną rolę odgrywają zapewne różnice metodologiczne i kłopoty z jednoznaczną klasyfikacją kraju pochodzenia towaru (w wypadku importu) i kraju przeznaczenia (w eksporcie). W konsekwencji reeksport towarów może być inaczej traktowany w różnych

Tabela 1
Porównanie statystyk handlowych Polski i Litwy

Lata	Polski eksport na Litwę	Polski import z Litwy		
	statystyka polska	statystyka litewska	statystyka polska	statystyka litewska
1999	433,6	273,7	201,8	136,4
2000	561,7	269,1	278,0	208,1

ródło: Polskie Ministerstwo Gospodarki i Litewski Urząd Statystyczny

Widoczna jest także asymetria w strukturze towarowej wymiany. Polski eksport na Litwę jest dość zróżnicowany: wyroby chemiczne (21% w 2000 r.), maszyny i urządzenia (14,8%), plastik i wyroby z plastiku (11,8%), papier (11,3%) oraz produkty rolne (10,9%). Z kolei litewski eksport do Polski jest zdominowany przez jedną grupę towarową – produkty mineralne, w tym głównie paliwa (62,8% w 2000 r.)⁴.

Inne aspekty współpracy⁵

Z racji położenia geograficznego Polska pozostaje dla Litwy ważnym krajem tranzytowym. Transport drogowy jest regulowany dwustronnymi porozumieniami. Przyszły rozwój w tej dziedzinie będzie determinowany z jednej strony potrzebami (te będą raczej rosły, choć trudno o dokładne szacunki, w jakim tempie), a z drugiej przez ograniczenia wynikające z istniejącej infrastruktury. Jej modernizacja może stać się koniecznością. W ostatnim okresie daje się zaobserwować intensyfikację współpracy w tej sferze, co stwarza nadzieje na postęp. Można się także spodziewać rozwoju transportu kolejowego. W 2000 r. otwarto bezpośrednie połączenie (nie przechodzące przez Białoruś) między Warszawą a Wilnem.

Kolejną istotną dziedziną we wzajemnych kontaktach jest energetyka. Od jakiegoś czasu toczą się dyskusje, dotyczące ewentualnego połączenia systemów energetycznych obu krajów. Polska będzie też partycypować w kosztach zamykania elektrowni atomowej w Ignalinie. Nawet po rezygnacji z jej wykorzystania, Litwa pozostanie samowystarczalna pod względem produkcji energii elektrycznej. Dość

statystykach. Różnice wynikają także z innych sposobów obliczania wartości eksportu i importu (odpowiednio fob i cif).

⁴ Dane Wydziału Ekonomiczno-Handlowego Ambasady Rzeczypospolitej Polskiej w Wilnie, zob.: „Sprawozdanie Ekonomiczne za rok 2000” (maszynopis).

⁵ Wykorzystane tu informacje pochodzą z Wydziału Ekonomiczno-Handlowego Ambasady Rzeczypospolitej Polskiej w Wilnie, zob.: „Sprawozdanie Ekonomiczne za rok 2000”.

obietująco wyglądają też perspektywy współpracy polskich i litewskich firm naftowych.

Należy także wspomnieć o inwestycjach bezpośrednich. Choć trudno zaliczyć Polskę do grona głównych inwestorów na Litwie, jednak jej udział w napływie inwestycji bezpośrednich na Litwę systematycznie wzrastał sięgając 2,2% w 2000 r., co dało Polsce 11 pozycję w rankingu największych inwestorów. Warto podkreślić, że generalnie poziom polskich inwestycji za granicą jest niski. Tym bardziej przytoczone liczby wskazują na dobry klimat inwestycyjny na Litwie i rosnące zainteresowanie polskich firm stabilną pozycją na tym rynku.

Spojrzenie w przyszłość

Doświadczenia ostatniej dekady wskazują na istnienie dużego potencjału dla gospodarczej współpracy obu krajów. Do czynników, które będą miały największy wpływ na jej rozwój, należy przede wszystkim fakt, że oba kraje zostaną w niedalekiej przyszłości (zapewne w 2004 lub 2005 r.) członkami UE. Znaczenie tego wydarzenia trudno doprawdy przecenić. Jego skutki będą odczuwalne w wielu dziedzinach. Rozszerzenie Unii Europejskiej spowoduje m.in. redukcję istniejących barier w przepływie ludzi, a także towarów, usług i kapitału. Poza tym będzie miało ogromny wpływ na reformy instytucjonalne w obu krajach. Niedoskonałości w tej ostatniej sferze wydają się być ważnym ograniczeniem dla współpracy ekonomicznej. Należy przy tym podkreślić, że korzyści z przyszłego członkostwa (wynikające z procesu dostosowawczego) są odczuwalne już od pewnego czasu i ich znaczenie będzie rosło wraz ze zbliżaniem się daty rozszerzenia UE.

Poza tym, wspomagany odpowiednią polityką ekonomiczną wzrost gospodarczy obu krajów, w naturalny sposób doprowadzi do zwiększenia ich obrotów handlowych i przepływów kapitału (w tym inwestycji bezpośrednich). Wiele czynników, leżących w gestii władz różnych szczebli – rozwój infrastruktury, dostęp do informacji itp., zadecyduje, w jakiej mierze przełoży się to na intensyfikację wzajemnych relacji Polski i Litwy.

Wreszcie, bliskość geograficzna, a także bliskość kulturowa i bogate doświadczenia wspólnej historii tworzą bardzo cenną podstawę zwiększenia przepływu osób między Polską a Litwą, co jest istotne szczególnie dla rozwoju turystyki i nawiązywania bezpośrednich kontaktów międzyludzkich. Kontakty te, mając duże znaczenie z wielu innych ważnych powodów, z pewnością znajdą też swoje przełożenie na relacje gospodarcze. Im większa po obu stronach wiedza o partnerze, tym skuteczniejsza i przynosząca więcej korzyści może być wzajemna współpraca.

Tabela 2
Polska i Litwa – wybrane wskaźniki ekonomiczne dla lat 1991–2002 ⁶

Wskaźnik	Kraj	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Wzrost PKB ^a	Polska	-7,0	2,0	4,3	5,2	6,8	5,9	6,8	4,8	4,1	4,1	4↓ ^b	4,5
(% rok do roku)	Litwa	-5,7	-21,3	-16,2	-9,8	3,3	4,7	7,3	5,1	-4,2	2,7	3,2↑	3,8
PKB na głowę	Polska	1995	2196	2229	2553	3288	3719	3721	4090	4008	4153	4577	4979
mieszkańca(USD)	Litwa	6299	513	719	1128	1603	2100	2550	2867	2868	3012	3199	3428
Inflacja ^c	Polska	70,3	43	35,3	32,2	27,9	19,9	14,9	11,8	7,3	10,1	7	5
(% rok do roku)	Litwa	225	1021	410	72,1	39,5	24,7	8,8	5,1	0,8	1,0	1,3	2,6

^a PKB na głowę mieszkańca jest liczone przy użyciu rynkowych kursów walut krajowych wobec dolara amerykańskiego; ^b ↓ oraz ↑ oznaczają prawdopodobne kierunki korekty prognoz; ^c średnioroczne zmiany cen
ródło: Międzynarodowy Fundusz Walutowy (*World Economic Outlook. May 2001*). Dane uwzględniają korekty i szacunki MFW i mogą się różnić od oficjalnych danych, podawanych przez krajowe urzędy statystyczne

⁶ W tabeli 2 przedstawiono (kursywa) prognozy dla lat 2001–2002.